

Vpliv ekonomske krize na gibanje ekološke kriminalitete v Sloveniji

Katja Eman¹, Benjamin Franca²

Vedenje večine ljudi do okolja se ujema s teorijo racionalnega onesnaževalca (orig. rational polluter theory), ki sta jo med prvimi predstavila Emery in Watson (2004). Teorija pravi, da storilci tehtajo med 'koristmi (npr. dobiček) in stroški (npr. globa)' storjenega dejanja onesnaževanja okolja. Med ekonomsko krizo je *dobiček* pri odnosu človek – okolje še toliko bolj v ospredju. Velikokrat je zaznan kot izogibanje stroškom, ki jih terja okoljevarstvena zakonodaja, ali kot dejanski zaslužek zaradi prodaje naravnih virov (danes lahko ta zaslužek predstavlja posamezniku edini vir dohodka za preživetje). Ob soočenju z ekonomsko krizo sta soavtorja na podlagi analize trendov ekološke kriminalitete v Sloveniji v obdobju 2000–2012 in opravljenih razgovorov s predstavniki institucij družbenega nadzorstva ter lovci poskušali odgovoriti na vprašanje Ali pomanjkanje finančnih sredstev vpliva na porast dejanj ekološke kriminalitete v Sloveniji zaradi pridobivanja finančnih sredstev? Rezultati so pokazali porast kaznivih dejanj zoper okolje, prostor in naravne dobrine, kot so mučenje živali, nezakonit lov in uničevanje gozdov (tatvine lesa). Povečalo se je tudi število zaznanih kršitev zoper okolje, kot sta ilegalno odlaganje odpadkov in ribolov brez dovoljenja. Ugotovitve kažejo pozitiven (upad dejanj ekološke kriminalitete) in tudi negativen (porast dejanj ekološke kriminalitete) vpliv ekonomske krize na gibanje in trende ekološke kriminalitete. Da bi bil negativen vpliv čim manjši, predlagamo inšpekcijskim službam in policiji povečanje izvajanja nadzora nad zaznanimi kršitelji okoljevarstvene zakonodaje. Bolje bi naj nadzirali identificirane kraje in območja onesnažen ali drugih nezakonitih posegov v okolje. Razvijati je treba strategije in metode odkrivanja in preiskovanja ekološke kriminalitete, še posebej gospodarske, ter organizirane ekološke kriminalitete. Te vrste kriminalitete povzročajo veliko škodo in nepopravljive posledice v naravnem okolju, težko jih je tudi odkrivati, preiskovati in dokazovati.

Ključne besede: ekološka kriminaliteta, ekonomska kriza, Slovenija

UDK: 343.3/7:504(497.4)

1 Uvod

Sodobna družba je precej pozno, šele na začetku 21. stoletja, dojela resnost in razsežnosti povzročene škode s čezmernim izkoriščanjem naravnih virov ali z onesnaževanjem okolja. Že v antični Grčiji se je človek zavedal, da je del naravnega okolja in da je zato njegovo preživetje odvisno od ohranitve okolja. V zgodovini, še posebej v srednjem veku, je prevladal antropocentrični pogled na svet in z njim prepričanje, da je človek vladar okolja. Šele po drugi svetovni vojni, natančneje po prvi mednarodni konferenci o varstvu okolja v Stockholmu leta 1972, je začel človek zopet razpravljati o povezanosti z naravnim okoljem ter o nujnosti njegove ohranitve zaradi lastnega preživetja. V okolju povzročeno uniče-

nje, ki je posledica neodgovornega vedenja in nezakonitega ravnanja posameznikov, željnih predvsem zaslužka, redkeje udobja in ugodnosti, lahko predstavlja resno grožnjo človeku in njegovemu preživetju (South, Brisman in Berine, 2013). Nenehno izkoriščanje naravnih bogastev in uničevanje okolja ne more trajati v nedogled. Naravni viri, tudi zrak in voda, so omejeni kljub nenehno potekajočim naravnim procesom. Čezmerno izkoriščanje in uničevanje okolja sta tesno povezana s strukturiranostjo in delovanjem sodobne družbe, za katero je značilen koncept gospodarstva – maksimiranje dobička. To se med drugim kaže tudi v odnosu do okolja, saj se človek še vedno vede, kot da je absolutni gospodar naravnega okolja. Že dolgo je popolnoma jasno, da se mora človekov antropocentričen odnos do narave umakniti ekocentризmu (neantropocentrična ali biocentrična filozofija), ki poudarja trajnostni razvoj in sobivanje z naravo. Kljub temu se velikokrat zdi, da smo šele na začetku in da vedno znova ponavljamo iste napake, ko postavljamo na prioriteten lestvici potrebe posamezne želje pred okolje. Varstvo okolja prepočasi postaja (pomembna) vrednota oziroma norma v dobi nenehnega napredka in razvoja.

¹ Katja Eman je doktorica znanosti, docentka za kriminologijo na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru. E-pošta: katja.eman@fvv.uni-mb.si.

² Benjamin Franca je višji kriminalistični inšpektor III, na Upravi kriminalistične policije. E-pošta: benjamin.franca@policija.si.

Za večino Slovencev je varstvo okolja spoštovana vrednota, naravna bogastva pa so izredno cenjene dobrine. Posebnosti Slovenije so njena še vedno močno neokrnjena narava in bogati vodni viri ter gozdne površine (Eman, Meško, Dobovšek in Sotlar, 2013). Zanimiva je tudi prostorska umeščenost Slovenije na prehodu med zahodno in vzhodno Evropo ter mejo med severom in jugom. Zaradi tega je na eni strani znana po tem, da združuje raznolike svetove, od alpskega do dinarskega in od panonskega do kraškega, na drugi strani po tem, da je tranzitna država (organiziranih) kriminalnih skupin, ki »dragoceni tovor« na našem ozemlju zgolj skladiščijo, najpogosteje pa samo prepeljejo skozi državo (Eman in Meško, 2013). To velja tudi za ekološko kriminaliteto, pri čemer so v zadnjih letih še posebej nevarni ilegalni prevozi odpadkov iz zahodne Evrope na vzhod ter povečan transport skozi Luko Koper.³ Ker se je povpraševanje po odpadkih, ki predstavljajo surovine, ki se jih da predelati, potuje vsako leto več odpadkov iz držav članic Evropske unije. Najpogosteje končajo v Aziji, Afriki in na Kitajskem, kjer so uporabljeni za predelavo ali zgolj odloženi (in žal velikokrat na nezakonit način) (Tavčar, 2012).

Ob poznavanju dogajanj, povezanih s svetovno finančno krizo, ki se je v slovenskem prostoru začela bolj jasno kazati od leta 2010 naprej, se poraja vprašanje, ali je pomanjkanje finančnih sredstev med ljudmi spodbudilo povečanje izkoriščanja, uničevanja, izčrpanja in morebitnih drugih oblik ogrožanja okolja. Namen prispevka je na podlagi analiz kriminalitetne statistike Policije, Inšpekcije za okolje in naravo, Vrhovnega državnega tožilstva ter opravljenih razgovorov s strokovnjaki s področja varstva okolja, ki se s kriminaliteto

zoper okolje srečujejo na dnevni ravni, odgovoriti na vprašanje Ali ekonomska kriza vpliva na gibanje ekološke kriminalitete v Sloveniji. V zaključku so poleg ugotovitev ter razprave o trenutnem stanju v Sloveniji predlagane izboljšave na področju odzivanja na ekološko kriminaliteto.

2 Trendi ekološke kriminalitete v Sloveniji v obdobju 2000–2012

Med ekološko kriminaliteto uvrščamo vsako odklonsko ravnanje ali opustitev dolžnega ravnanja, ki lahko povzroči kakršno koli obliko škode v okolju. Ekološka kriminaliteta je kompleksen pojav, tesno povezan s tehničnim razvojem in globalizacijo moderne družbe, zato še vedno nastajajo nove oblike ekološke kriminalitete, zaradi česar je njeno preiskovanje pogosto dolgotrajno in zapleteno. Posebnost oziroma nevarnost ekološke kriminalitete je njena neopaznost pri storitvi ter s tem povezani težje odkrivanje, pomanjkanje enotne definicije in velike razlike pri njenem razumevanju med posameznimi državami. Med škodljive lastnosti ekološke kriminalitete uvrščamo tudi kolektivnost in anonimnost žrtev, ker je dojevanje oškodovanosti dokaj abstraktno in nedoločno. Ne nazadnje je treba poudariti, da je precejšen delež dejanj ekološke kriminalitete storjen pri opravljanju poklica ali gospodarske dejavnosti, k čemur pripomore dejstvo, da so na področju varstva okolja meje med zakonitim in nezakonitim pogosto nejasne. Nedvomno dandanes ekološka kriminaliteta pomeni enega izmed večjih sodobnih izzivov, k čemur pripomorejo še multidisciplinarnost področja ter zabrisane meje med okoljem in čezmernimi posegi v okolje, ki povzročajo njegovo poškodovanje in/ali ogrožanje.

Stopnjo in trende kriminalitete ugotavljamo na različne načine. Najbolj pogosto z javnomnenjskimi raziskavami, viktimološkimi študijami, količnikom kriminalitete in kriminalitetnimi indeksi na podlagi policijske statistike. Govorimo o kriminalitetni statistiki, ki poskuša odgovoriti na vprašanja, kot so: 1) Koliko kaznivih dejanj se letno prijavi policiji? 2) Katera kazniva dejanja so številčno najbolj in katera najmanj pogosta? 3) Kolikšna je zmogljivost policije z obravnavanimi kaznivimi dejanji? 4) Kolikšna je obremenjenost tožilstev in sodišč s kazenskimi zadevami? 5) Koliko oseb je pravnomočno kaznovanih in koliko obsojenih? itd. (Meško, 2010: 38). Raziskave o trendih kriminalitete kažejo, da se število kaznivih dejanj v različnih državah in glede na različne skupine giblje različno (Barberet in Joutsen, 2009; Entorf in Spangler, 2002; Harrendofr, Heiskanen in Malby, 2010); ponekod narašča, drugje upada, lahko tudi zastaja, poleg klasičnih pa nastajajo tudi nove oblike kriminalnih dejanj, ki so v določenih pogledih celo nevarnejše od tradicionalnih dejanj (npr. kiber-

³ Klenovškova in Meško (2011) Slovenijo opredelita kot izvoznico in uvoznico odpadkov ter s tem aktivno udeleženko v mednarodni trgovini z odpadki. Podatki Agencije Republike Slovenije za okolje (Agencija RS za okolje, 2013) kažejo, da Slovenija vse od leta 1995 naprej beleži porast zakonitega izvoza odpadkov (npr. 31 % mulj iz čistilnih naprav komunalnih voda; 24 % mešani odpadki; med katerimi so tudi nevarni odpadki). Poleg t. i. kolumbijske afere z odpadki iz podjetij Sava in Krka iz leta 1993, so v Sloveniji pogosti primeri pošiljk z neustrezno dokumentacijo preko kopenskih meja (najpogosteje izvirajo iz držav nekdanje Jugoslavije, odkrite pa so na južni meji) ali preko Luke Koper, kot je bil primer nedovoljene pošiljke v obsegu 170 ton mešanice plastike in drugih materialov, ki je bila dokumentirana zgolj kot plastika, izvirala pa je iz Italije (Otovič, 2006).

netska kriminaliteta, terorizem), predvsem zato, ker še vedno niso dobro raziskane.

Že Brvar (2000) je pojasnil, da so uradne policijske statistike bolj zanesljive, ko gre za hujše oblike kriminalitete, kot so nasilna kazniva dejanja in krvni delikti. Pri vsakodnevnih premoženjskih deliktih, kot so tatvine ali vlomi v avtomobile, ter pri spolnem nasilju so uradne policijske statistike manj zanesljive. Mitar in Meško (2007) sta o trendih kriminalitete v Sloveniji zapisala, da jih lahko ugotovljamo na podlagi policijskih podatkov, objavljenih v obliki letne statistike slovenske policije ali objav v Reviji za kriminalistiko in kriminologijo, kjer so bili v preteklosti objavljeni tudi rezultati viktimoloških študij v slovenskem prostoru.⁴ Svetek (2005: 121) glede ugotavljanja stopnje in napovedovanja kriminalitete opozarja, da je navkljub temnemu polju policijska statistika zaradi najbolj celovitih in primerljivih podatkov o številu kaznivih dejanj v določenem času in na določenem območju najprimernejša metoda za dolgoročno analizo. Če se pri analizah osredotočimo zgolj na eno izbrano obliko kriminalitete, sta omenjeno temno polje in možnost napake pri napovedovanju manjša, prav tako pa jo lahko še dodatno zmanjšamo z uporabo triangulacije različnih raziskovalnih metod in različnih virov. To smo storili tudi v pričujočem prispevku pri analizi trendov in vplivov ekonomske krize na ekološko kriminaliteto. Tudi pri tej obliki kriminalitete ne moremo mimo sivega polja in deleža v policijskih statistikah neevidentiranih oblik deviantnega ravnanja zoper okolje. Že omenjena neopaznost pri storitvi, zaradi tega oteženo odkrivanje ter kolektivnost in anonimnost žrtev ter povezanost z gospodarsko in organizirano kriminaliteto so značilnosti ekološke kriminalitete, ki se odražajo tudi v uradnih statistikah.

Poseg v okolje⁵ je vsako človekovo (naklepno)⁶ ravnanje ali opustitev ravnanja, ki lahko vpliva na okolje tako, da škoduje človekovemu zdravju, počutju in kakovosti njegovega življenja ter preživetju, zdravju in počutju drugih organizmov (3. člen Zakona o varstvu okolja, 2006, 2008, 2009). Z drugimi besedami, med ekološko kriminaliteto uvrščamo vsako dejanje, ki je v nasprotju s pravnim varstvom okolja. Podobno Brack (2002: 143) navaja, da se zgodi kriminaliteta zoper okolje, ko posamezniki, skupina ljudi ali podjetja (namerno) zaradi svojega udobja, dobička ali moči kršijo zakonodajo in pravila, ki urejajo področje varstva okolja. Dandanes je dobiček (npr. načrtno ustvarjanje zaslužka z izkoriščanjem naravnih virov ali izogibanje stroškom, ki jih terja okoljevarstvena zakonodaja) postal primarni razlog za storitev ekološke kriminalitete in uničevanje okolja. Kot primer lahko navedemo dobičke organizirane ekološke kriminalitete, ki je po mnenju raziskovalcev (Elliot, 2009; Eman in Meško, 2013; Liddick, 2009; White, 2009; 2010;) uvrščena na četrto mesto najbolj dobičkonosnih kriminalnih dejavnosti. Posebej izstopa trgovanje z odpadki (Meško in Klenovšek, 2012), kjer sodelujejo tudi različna podjetja. Elliotova (2009) zelo jasno opozori, da sta pravzaprav liberalizacija in globalizacija svetovnega gospodarstva omogočili razcvet transnacionalne ekološke kriminalitete.⁷ Najpogosteje služi ekološka kriminaliteta organiziranih kriminalnih skupin servisiranju posameznikov, predvsem korporacijam, lahko tudi državam, ki odgovornost za kršenje okoljevarstvenih predpisov prelagajo na organizirane kriminalne skupine (Odar, Dobovšek, Eman, 2012). Vendar pa za Slovenijo to ni največja težava, veliko večji problem z vidika varstva okolja je kapital zasebnikov (in državnih korporacij). Korporacije zelo spretno izigravajo okoljevarstvene standarde, ki bi jih morale spoštovati. Na primer: pri napovedanem inšpekcijskem nadzoru (napovedan mora biti vsaj 3 dni prej) v eni izmed sežigalnic odpadkov v Sloveniji delavci po navodilu lastnika vse

⁴ Mitar in Meško (2007: 49–50) menita, da je pri analizah trendov kriminalitete in proučevanju problemov v zvezi s kriminaliteto treba upoštevati naslednje dejavnike: 1) prisotnost in stalnost teoretičnih in konceptualnih definicij kaznivih dejanj; 2) napovedane in dejanske strategije, politike in programi za zatiranje in preprečevanje kriminalitete; 3) potek dela na področju policije in drugih organov formalnega družbenega nadzorstva; 4) zbiranje, obdelavo, analiziranje in shranjevanje podatkov znotraj policijske organizacije ter s tem povezano kvaliteto podatkov, ki je pokazatelj odgovornosti, zanesljivosti in profesionalnosti uradnikov.

⁵ Okolje lahko primarno razdelimo na naravno in človekovo okolje. Naravno okolje se je oblikovalo tisočletja. Naravni procesi so potekali večinoma v litosferi, vrhnjem delu planeta Zemlja, kjer človek danes tudi prebiva. Naravno okolje je sestavljeno iz živih (ljudje, živali, rastline in mikroorganizmi) in neživih elementov (zrak, voda, rodovitna prst, kamnine) narave. S poseganjem v naravno okolje in z njegovim preoblikovanjem po svojih lastnih potrebah in željah je človek oblikoval t. i. človeško ali grajeno okolje (Bryson, 2010).

⁶ Večinoma gre za namerna in naklepna ravnanja, a vendarle se pojavljajo tudi dejanja iz malomarnosti ali nepoznavanja zakonodaje, kot npr. pravila ločevanja odpadkov in uporabe umetnih gnojil ali škropiv.

⁷ Tržno gospodarstvo in liberalizacija sta povzročila povečanje pogostnosti in obsega tovara in pošiljk, zmanjšanje mejnega nadzora in lažji prenos sredstev prek svetovnih finančnih in bančnih sistemov, kar je ponudilo nove možnosti za pranje denarja in preusmeritev dobičkov v zakonite posle (Elliot, 2009).

tri dni pospravljajo objekt in ne kurijo 'sumljivih' snovi, da potem analize odvzetih vzorcev pokažejo nadzornikom, da so vsa dejanja skladna z okoljskimi standardi in omejitvami. Nekateri poskušajo z lobiranjem vplivati na sprejemanje zakonodaje njim v prid (npr. (de)regulacijski ukrepi, ki zagotavljajo nizke okoljevarstvene standarde, da lahko korporacije na račun onesnaževanja, degradacije in ogrožanja okolja, živali in ljudi ustvarjajo dobiček (Bučar-Ručman, 2009: 123)). Primer za to je predloga direktive Evropske unije o podelitvi koncesij in njene neposredne povezave s privatizacijo vode. V tem času velja v Sloveniji Zakon o vodah (2002), ki uvršča celinske vode in tudi vodna zemljišča med javno dobro. To pomeni, da ima vsakdo pravico do uporabe vode kot dobrine. Posamezni pozivi nekaterih politikov, da omenjena direktiva o koncesijah na odločitev države o tem, kaj uza-konja kot javno dobro nima nobenega vpliva, so zavajajoči, saj skladno s pravnim redom Evropske unije direktiva vpliva na pravni red države članice. Države članice morajo prenesti direktive v svojo domačo zakonodajo, saj direktiva določa državam rezultate, ki jih morajo doseči.⁸ Z drugimi besedami, če bi veljala samo direktiva, sprejeta na ravni Evropske unije, bi neposredno vplivala in vnesla v slovensko zakonodajo spremembe, ki določajo status in pravico rabe celinskih voda. Pri tem se (državljanu) poraja vprašanje, kakšen je interes kapitala v ozadju vsega tega in kako zelo je politika povezana z njim. Kot poudarjata Rakar in Tičar (2011: 7), je pravna ureditev varstva okolja kompleksen sistem, ki ga na podlagi vrste pravnih aktov, ki urejajo to področje, delita na: mednarodno in evropsko pravno ureditev ter ureditev posamezne države. V Sloveniji pravno ureditev varstva okolja delimo na državno in samoupravno lokalno raven, pri čemer se državna raven deli na ustavno, zakonsko in podzakonsko. V Sloveniji se zaradi še vedno trajajočega procesa sistemizacije področja varstva okolja, ki se počasi postavlja v želene okvire, soočamo s težavami neuspešne implementacije in neučinkovitega izvajanja zelo dobrih norm pravnega varstva okolja. Zaradi tega in zaradi prevelikega števila in razdrobljenosti zakonskih in podzakonskih določb se ob primerih, kot je zgoraj omenjeni predlog privatizacije vodnih virov, v slovenskem prostoru vedno razvname burna razprava *pro et contra*, kjer vsaka stran sebi v prid razlaga isto zakonsko do-

⁸ »Direktiva je za vsako članico, na katero je naslovljena, zavezujoča glede na cilj, ki ga je treba doseči, vendar prepušča nacionalnim organom izbiro oblike in metod« (tretji odstavek, 288. člena Pogodbe o delovanju Evropske unije, 2010). Kot navaja Knez (2008: 8), danes velja stališče, da so »direktive po izteku roka za izvedbo direktiv neposredno uporabne v nacionalnih pravnih redih, ne glede na to, za katero področje gre, in da so določbe teh direktiv neposredno učinkovite, če so jasne, nepogojne, pravno popolne in ne prepuščajo državi diskrecije pri izvedbi posamezne določbe v nacionalno pravo, in sicer ne glede na to, ali določba vsebuje pravico za posameznika ali ne«.

ločbo, namesto da bi ščitili okolje.

Ekološka (ali okoljska) kriminaliteta je vsako pravno opredeljeno odklonsko ravnanje ali opustitev dolžnega ravnanja, definirano kot deviantno z (nad)nacionalno zakonodajo, ki povzroča umetno spremembo, poslabšanje, breme, propadanje ali uničenje enemu ali več elementom okolja⁹ ali prekine za okolje značilne naravne spremembe. Storilec je lahko kdor koli izmed nas (podjetja ali korporacije, interesne skupine, posamezniki, država) (Eman et al., 2013). Podrobneje so dejanja kriminalitete zoper okolje opredeljena v Kazenskem zakoniku (KZ-1-UPB2, 2012). 32. poglavje, poimenovano *Kazniva dejanja zoper okolje, prostor in naravne dobrine* (332.–347. člen).¹⁰

Inšpektorat za okolje in naravo (do nedavnega Inšpektorat za okolje in prostor) ter policija sta organa, ki se najpogosteje odzivata na pojav kriminalitete zoper okolje. Iz pregleda poročil Inšpektorata za okolje in naravo (Inšpektorat za okolje in prostor, 2004–2011; Inšpektorat za okolje in naravo, 2012) in policijskih baz podatkov o kriminaliteti (Policija, 2003–2013a) je razvidno, da so v Sloveniji najbolj pogoste naslednje kršitve zoper okolje: onesnaženje vode (intenzivno kmetijstvo, industrijske emisije, neurejeno odvajanje odpadnih voda); onesnaževanje zraka (promet, industrijski izpusti); onesnaževanje tal (nevarni odpadki, divja odlagališča, intenzivno kmetijstvo, odpadna olja in pogonska goriva); ravnanje z odpadki (komunalni in industrijski odpadki, nevarni odpadki, odpadna olja in pogonska goriva, azbestni odpadki); nezakonita trgovina z živalskimi in rastlinskimi vrstami, minerali in fosili; mučenje živali in nezakonit lov.

Število rednih in izrednih inšpekcijskih nadzorov od leta 2008 naprej nenehno narašča, število izdanih plačilnih nalogov od leta 2008 se zmanjšuje, prav tako se je zmanjšalo število kazenskih ovadb, ki jih poda inšpektorat na državno

⁹ Med elemente okolja štejemo: zrak, vodo, prst, mineralne snovi, ljudi, živali, rastline, mikroorganizme.

¹⁰ Večina ekoloških kaznivih dejanj je blanketne narave in imajo svojo podlago izven kazenskega prava, v drugih predpisih s področja varstva okolja, predvsem v Zakonu o varstvu okolja (2006, 2008, 2009) in drugih zakonskih ter podzakonskih aktih. Za varstvo okolja v Sloveniji ni značilen poseben vzorec oblikovanja pravnih norm kot odziv na nedopustno ravnanje zoper okolje. Slovenija je že devet let članica Evropske unije, zato oblikuje zakonodajo v skladu z njenimi direktivami in uredbami. Prav tako v Sloveniji še vedno spremljamo potek sistemizacije področja pravnega varstva okolja, zato je treba več storiti za učinkovito izvrševanje zakonodaje. Izogibati se moramo prevelikemu številu in razdrobljenosti zakonskih predpisov, ki povzročata organom formalnega družbenega nadzorstva, predvsem policiji in inšpekcijskim službam mnogo preglavic pri odzivanju in obravnavanju vseh oblik kriminalitete zoper okolje.

tožilstvo. V obdobju od leta 2003 do 2010 je vložil inšpektorat zoper storilce ekološke kriminalitete povprečno 6 kazenskih ovadb na leto. V zadnjem obdobju se zmanjšuje število podanih ovadb: leta 2009 so bile podane 4 in 2010 5 kazenskih ovadb. Leta 2008 se je spremenil Kazenski zakonik, zato je mogoče to statistiko pripisati temu. Statistični podatki za leti 2011¹¹ in 2012 žal niso dosegljivi v enaki obliki kot v letih pred tem, zato analiza dogajanja v zadnjih dveh letih, ki nas z vidika vpliva gospodarske krize najbolj zanima, ni mogoča. Poleg preobremenjenosti in premajhnega števila inšpektorjev, kar vodstvo Inšpektorata za okolje in naravo poudarja že vrsto let, nenehno spreminjajoča se zakonodaja na področju varstva okolja še dodatno otežuje uspešno delo inšpektorjev. Za nameček slovenska zakonodaja določa, da inšpektorji ob prejeti prijavi o nepravilnosti (npr. onesnaženje oziroma nedovoljeni izpusti v zrak, tla ali vode) v podjetju ali na nekem področju ne morejo opraviti takojšnjega inšpekcijskega nadzora. Izredni nadzor morajo osebi v postopku napovedati vnaprej, kar daje kršiteljem več kot dovolj časa in možnosti, da pospravijo vse sporno in delo v podjetju prilagodijo vsem okoljskim standardom.¹² Zato se gre čuditi inšpektorjem, da sploh še vztrajajo pri pregonu dobro zaščitenih kršiteljev, pa četudi gre za nalogo, ki jim jo nalaga zakon.

Statistika o ekološki kriminaliteti, ki jo je obravnavala slovenska policija, je predstavljena v Tabeli 1. Mučenje živali, nezakonit lov ter obremenjevanje in uničenje okolja so tri skupine kaznivih dejanj zoper okolje, ki izstopajo – policija jih najpogosteje zazna in obravnava. Obremenjevanje in uničenje okolja je najsplošnejše kaznivo dejanje v skupini kaznivih dejanj zoper okolje, prostor in naravne dobrine. Pregled statističnih podatkov v obdobju 2000–2012 prikazuje spremembe števila odkritih kaznivih dejanj. Najmanj, 9 kaznivih dejanj, so odkrili v letu 2007, največ, 57 kaznivih dejanj, pa v

letu 2009. Slovenska policija obravnava vsako leto povprečno 24,1 kaznivega dejanja obremenjevanja in uničenja okolja. V obdobju 2011–2012 upada večina zaznanih kaznivih dejanj zoper okolje, prostor in naravne dobrine, razen dejanj mučenja živali, nezakonitega lova in uničevanja gozdov. Poraja se vprašanje, ali se število dejanj ekološke kriminalitete dejansko zmanjšuje ali pa je razlog za 33 odstotkov manjše število zaznanih dejanj med letoma 2011 in 2012 kje drugje. Poleg verjetnosti dejanskega upada števila kaznivih dejanj zoper okolje, prostor in naravne dobrine v letu 2012 lahko razloge za zmanjšanje števila primerov ekološke kriminalitete, ki so jih zaznali in obravnavali organi pregona, iščemo pri veli-

¹¹ V letu 2011 se je veliko prejetih prijav z zahtevo po ukrepanju nanašalo na domnevne nepravilnosti z delovnega področja in pristojnosti občinskih inšpekcij (nepravilnosti v zvezi z odvajanjem komunalne in padavinske vode, odvozom in odlaganjem komunalnih odpadkov, z neurejenostjo javnih površin, sečnjo dreves v parkih). Tretjina prejetih prijav, ki so jih podala dimnikarska podjetja, se je nanašala predvsem na onemogočanje dostopa do kurilnih naprav. Prijavitelji se zelo pogosto obračajo na novinarje, varuha človekovih pravic, ministrstvo ali poslance, kar posledično pomeni, da takšne prijave zahtevajo prednostno obravnavo. Vse več prijav podajajo razne civilne iniciative, njihove zahteve po podatkih o postopkih inšpekcije so iz leta v leto številčnejše (Inšpektorat za okolje in naravo, 2012).

¹² Pravzaprav smešno je, ko delavci po telefonu kličejo znance iz različnih civilnih iniciativ in jih sprašujejo, če so spet podali kakšno prijavo pristojnim organom in če bo v podjetju izveden inšpekcijski nadzor, ker so jim nadrejeni prepovedali, da spornih snovi ne smejo uporabljati (ali sežigati) in da že dva dni pospravljajo proizvodne hale.

Tabela 1: Statistika kaznivih dejanj zoper okolje, prostor in naravne dobrine, ki jih je v obdobju 2000–2012 obravnavala slovenska policija

Člen KZ-1 \ Leto	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Obremenjevanje in uničevanje okolja (332)	21	34	29	24	16	12	12	9	14	57	31	33	21
Onesnaženje morja in voda z ladj (333)	/	/	/	/	/	/	/	/	/	0	0	1	0
Protipravna pridobitev ali uporaba radioaktivnih ali drugih nevarnih snovi (335)	2	1	0	1	6	10	14	9	29	5	2	2	**
Onesnaženje pitne vode (336)	3	5	0	3	4	3	0	4	4	3	0	2	0
Onesnaženje živil ali krme (337)	1	1	2	1	2	0	0	0	0	1	1	0	1
Protipravno zavzetje nepremičnine (338)	1	2	3	3	3	2	3	2	4	3	5	27	6
Uničevanje gozdov (340)	13	9	8	11	5	0	2	4	2	2	1	1	1
Mučenje živali (341)	15	20	19	28	29	36	33	23	29	42	41	60	57
Nezakonit lov (342)	67	57	92	78	68	66	66	60	59	79	86	63	62
Nezakonit ribolov (343)	2	2	0	1	1	1	0	0	0	2	1	0	0
Nezakonito ravnanje z zaščitnimi živalmi in rastlinami (344)	0	0	0	0	0	0	0	0	1	4	1	6	3
Nevestna veterinarska pomoč (347)	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	1
Število obravnavanih kaznivih dejanj	125	131	155	152	136	137	133	112	145	201	169	196	152
Število preiskanih kaznivih dejanj	*	80	82	71	67	66	56	40	67	101	70	103	54
Delež preiskanosti kaznivih dejanj	*	61,1	52,9	46,7	49,3	48,2	42,1	35,7	47,2	50,3	41,4	52,6	35,5

Vir: Policija (2003–2013a).

* Ni podatka

** Z novelo KZ-1-UBP2 (2012) je 335. člen črtan.

V tabeli 334., 339., 345. in 346. člen niso zajeti, ker v obdobju 2000–2012 ni bilo storjeno nobeno kaznivo dejanje iz te skupine.

kem številu upokojitev v policiji, pomanjkanju zaposlenih in finančnih sredstev ter pri preobremenjenosti zaposlenih, še posebej zaradi varovanja javnega reda in miru na protestnih shodih državljanov.

Mučenje živali in nezakonit lov spadata med najpogostejše oblike ekološke kriminalitete. V to skupino uvrščajo organi pregona tudi nezakonito odlaganje vseh vrst odpadkov, ki ostaja v slovenskem prostoru pereč problem. Porast teh oblik ekološke kriminalitete je možno povezati s težkimi socialnimi

razmerami in gospodarsko krizo v državi. Lov in ribolov za lastno porabo se velikokrat sprevržeta v prodajo mesa divjadi in trofeji, kar predstavlja dobiček. Povečano je število zaznanih oblik mučenja živali in nehumanega ravnanja s hišnimi ljubljenci. Še posebej izstopajo primeri domačih živali, za katere ljudje niso več zmogli skrbeti zaradi stiske, v kateri so se znašli.

Slovenska policija obravnava povprečno 150 kaznivih dejanj zoper okolje, prostor in naravne dobrine na leto. Skoraj polovica (povprečno 46,92 %) vseh kaznivih dejanj je uspešno preiskanih, kazenske ovadbe zoper storilce pa so posredovane

Tabela 2: Število kazenskih ovadb za kazniva dejanja zoper okolje, prostor in naravne dobrine, ki jih je podalo državno tožilstvo, in število pravnomočnih obsodb v obdobju 2001–2012.

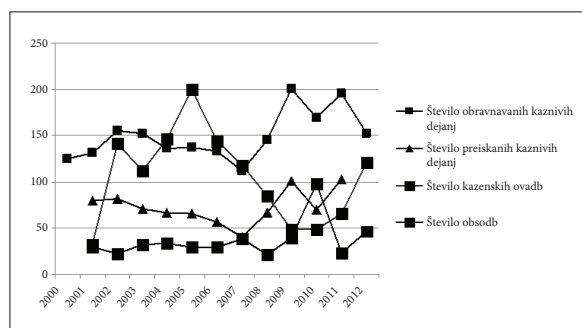
Leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Število kazenskih ovadb	32	141	112	146	200	144	118	85	48	48	66	121
Fizične osebe**	32	140	110	146	164	142	111	81	41	48	65	109
Pravne osebe	0	1	2	0	36	2	7	4	7	0	1	12
Število obsodb	29	22	32	33	29	29	38	21	39	98	23	46
Fizične osebe*	29	22	32	33	28	29	38	21	39	98	23	46
Pravne osebe	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0

Vir: Vrhovno državno tožilstvo (2002–2013).

Opombe: *Polnoletni posamezniki.

državnemu tožilstvu. Pregled statističnih podatkov pokaže, da ne moremo trditi, da število obravnavanih dejanj ekološke kriminalitete v Sloveniji narašča in predstavlja glavni razlog za spremembe števila kriminalitete. Pri tem ne smemo zamenjati dejstva, da je spreminjanje zakonodaje za razširitev področja kaznivih dejanj zoper okolje, pomemben dejavnik, ki ima vpliv na število kriminalitete. V slovenskem prostoru se je to zgodilo leta 2008 z uvedbo novega Kazenskega zakonika, ki je na podlagi Direktive Evropskega parlamenta in Sveta Evropske unije o kazenskopravnem varstvu okolja (2008) pomembno razširil področje kazenskopravnega varstva okolja. Upoštevati moramo tudi izredne dogodke, kot je bila nacionalna čistilna akcija 'Očistimo Slovenijo v enem dnevu', ki imajo pomemben vpliv na število prijav in trende ekološke kriminalitete. Ta akcija je vplivala na precejšen porast števila zaznanih in obravnavanih ter tudi prejetih prijav prekrškov in kaznivih dejanj zoper okolje v letih 2009 in 2010.

Tabela 2 prikazuje število podanih kazenskih ovadb na državnem tožilstvu zoper fizične in pravne osebe ter število pravnomočnih obsodb¹³ za obe skupini storilcev kaznivih dejanj zoper okolje, prostor in naravne dobrine v Sloveniji. Število vloženi kazenskih ovadb ni posebej veliko, vendar pa narašča v zadnjem obdobju, od 2009 do 2011. Če podatke primerjamo s policijsko statistiko o preiskanih kaznivih dejanjih in statistiko inšpektorata za okolje in naravo, je število kazenskih ovadb, ki jih je vložilo državno tožilstvo, veliko. Nizek ostaja delež kazenskih ovadb zoper pravne osebe. Leta 2005 je bilo podanih kar 36 kazenskih ovadb zoper pravne

osebe, a v celotnem obdobju 2000–2011 se je samo 1 primer končal z obsodilno sodbo. Med letoma 2001 in 2011 so bile v povprečju podane 104 kazenske ovadbe zoper kršitelje okoljevarstvene zakonodaje v Sloveniji. Razmerje med številom kazenskih ovadb in številom obsodb je skoraj 3 proti 1 (104 na leto proti 36 na leto). Ena tretjina podanih ovadb se zaključi z obsodbo, pri čemer velja opozoriti, da je razmerje pri pravnih osebah veliko slabše, saj se je od skupaj 60 podanih kazenskih ovadb v obdobju 2001–2011 z obsodilno sodbo na sodišču končala samo 1 zadeva. Do sedaj opisani podatki kriminalitetne statistike so prikazani spodaj v Grafu 1, ki prikazuje trend obravnavanih in preiskanih kaznivih dejanj ter trend kazenskih ovadb in obsodb za kazniva dejanja zoper okolje, prostor in naravne dobrine v Sloveniji v obdobju 2000–2012.

Graf 1: Prikaz trendov kriminalitete za kazniva dejanja zoper okolje, prostor in naravne dobrine v obdobju 2000–2012 (vir: Policija, 2003–2013a; Vrhovno državno tožilstvo, 2002–2013).

Iz pregleda kriminalitetnih statistik v obdobju 2000–2012

¹³ Opozoriti moramo na pojav v kazenskem procesu, ko ni nujno, da je vsaka kazenska ovadba za kaznivo dejanje v istem letu tudi obravnavana na sodišču, zato pregled in primerjava statističnih baz državnega tožilstva nista vedno kazalnika realnega stanja. Da bi se izognili neželenim napakam, bi bilo treba preučiti vsak sodni spis na sodišču zaključene primera.

lahko povzamemo, da kaže trend gibanja ekološke kriminalitete upad vseh oblik ekološke kriminalitete, tudi nezakonitega lova in ribolova, uničevanja gozdov in mučenja živali. Zavedajoč se dejstva, da uradne statistike ne pokažejo vedno realne slike, ker vsi primeri ne končajo vedno v uradnih evidencah, smo opravili razgovore z naključno izbranimi predstavniki institucij družbenega nadzorstva (policisti in kriminalisti, občinski redarji, ribiški čuvaji) in lovci. Vprašani so poročali o redkih primerih, kot so tatvine lesa iz (državnih) gozdov, nezakonit ribolov in lov, kjer zaznavajo minimalen porast storjenih prekrškov in kaznivih dejanj. Ti včasih niso zapisani v uradnih statistikah zaradi npr. pomanjkanja dokazov, neznanega storilca, majhne povzročene škode ali pa lovci poznajo divjega lovca na njihovem območju in se sami pogovorijo z njim, ne da bi sprožili uradni postopek. Kljub podatkom, da vsako leto več kot 60 odstotkov kaznivih dejanj obremenjevanja in uničevanja okolja predstavljajo nezakoniti izpusti snovi ter nezakonito odlaganje odpadkov (Policija, 2013b) ter ugotovitvam policije, da je število tatvin poljščin in lesa v letih 2012 in 2013 poraslo, na podlagi analize trendov gibanja ekološke kriminalitete teze o vplivu gospodarske kriminalitete na porast ekološke kriminalitete ni mogoče potrditi. Prav tako teze glede na poročanje vprašanih ni možno zavrniti. Bolj podrobno o dejanskem vplivu ekonomske krize na ekološko kriminaliteto v Sloveniji pa v naslednjem poglavju, kjer bomo poskušali odgovoriti na vprašanje, ali je ekonomska stiska razlog za porast zgoraj omenjenih kaznivih ravnanj v Sloveniji.

3 Vpliv ekonomske krize na gibanje ekološke kriminalitete v Sloveniji

Namen prispevka je bil poiskati odgovor na vprašanje 'Ali gospodarska kriza vpliva na gibanje ekološke kriminalitete v Sloveniji?' V januarju in februarju 2013 smo opravili razgovore s predstavniki institucij družbenega nadzorstva in lovci¹⁴. Intervjuvancem smo postavili naslednje vprašanje: Ali pri svojem delu v zadnjem obdobju (2010–2012) kje opazite posebno odstopanje, kot sta nenavaden porast ali upad posameznih oblik ekološke kriminalitete (npr. pri kriminaliteti, ki je vezana na socialno stanje v državi, kot so: obremenjevanje in uničevanje okolja (ilegalno odlaganje odpadkov), nezakonit lov, uničevanje gozdov)?¹⁵

Na podlagi pregledov uradnih baz statističnih podatkov

¹⁴ Razgovore smo opravili s 6 predstavniki policije, 1 občinskim redarjem, 2 lovčema in 1 ribiškim čuvajem.

¹⁵ Intervjuvancem smo postavili samo eno, zgoraj opisano vprašanje. Med razgovorom smo jim postavili samo kakšno dodatno vprašanje, ki pa se je vedno nanašalo na primere, ki so jih sami navajali.

in opravljenih razgovorov s predstavniki institucij družbenega nadzorstva in lovci ugotavljamo dvojni vpliv ekonomske krize na gibanje ekološke kriminalitete v Sloveniji, in sicer pozitivnega in negativnega.

Vsesplošno gledano, ekonomska kriza v Sloveniji pozitivno vpliva na gibanje ekološke kriminalitete (tj. število storjenih dejanj ekološke kriminalitete upada), kar potrjujejo naslednji primeri pojavov, ki so jih zaznali predstavniki slovenske policije:

— propad številnih gradbenih podjetij in tudi manjših podizvajalcev ter izrazito zmanjšanje števila gradbišč na območju celotne države sta povzročila zmanjšanje števila nezakonitega odlaganja gradbenih in drugih odpadkov v naravnem okolju. Zmanjšal se je delež manjših gradbenih naložb občanov (npr. gradenj gospodarskih poslopij, stanovanjskih hiš), kar dodatno zmanjšuje odlaganje gradbenih odpadkov v naravo;

— učinki ekonomske krize so vidni tudi v drugih podjetjih, ki so primorana zmanjševati proizvodne kapacitete in dejavnost, kar je posledično privedlo do zmanjšanja izpustov oziroma emisij v naravno okolje.

Zaznavamo tudi posamezne primere, kjer je razviden negativen vpliv (tj. število storjenih dejanj ekološke kriminalitete narašča) ekonomske krize na ekološko kriminaliteto:

— Še vedno se mnogo manjših podjetnikov poskuša znebiti odpadkov na nezakonit način (sem uvrščamo tudi nezakonite izpuste snovi v zrak in vode), s čimer želijo zmanjšati delež stroškov obratovanja. Slovenska policija ugotavlja, da opravljajo ta dejanja na vse bolj izpopolnjene načine, zato jih je težje odkrivati in storjeno kaznivo dejanje dokazovati;

— Zaradi neurejenosti odlagališč odpadkov in različno visokih cen za odlaganje odpadkov v Sloveniji se povečujejo tokovi odpadkov znotraj Slovenije (npr. celotna južna in severna Primorska nimata več lastnega odlagališča komunalnih odpadkov, zato vse odpadke vozijo v druge pokrajine oziroma v tujino) pa tudi čezmejne pošiljke se povečujejo. Na tak način se povečuje število razmeroma urejenih prostorov, ki se ukvarjajo z zbiranjem odpadkov in raznih surovin, hkrati pa narašča dejavnost njihovega odpošiljanja naprej s tovornim prevozom;

— Tranzit odpadkov skozi Luko Koper narašča; poleg tranzita skozi pristanišče je Slovenija ves čas tudi aktivna izvoznica in uvoznica odpadkov. Delež izvoza odpadkov je večji od uvoza, kjer se na ravni države pojavlja dodatna težava pri nadzoru. Carina je omejena pri količini pregledanega tovora, ki se prevaža skozi Luko Koper, kar precej olajša delo (organiziranim) kriminalnim združbam.

Pri nezakonitem lovu gre za posebnost in dejansko se število teh kaznivih dejanj z gospodarsko krizo rahlo povečuje, čeprav niso bile podane kazenske ovadbe za vsa storjena dejanja. Vendarle storilce nezakonitega lova v večini primerov pristojni organi zlahka identificirajo. Z drugimi besedami, krivolova ne izvaja nekdo, ki ni vešč rokovanja z orožjem in obdelave plena po ustrelitvi. Podobno zaznavajo predstavniki institucij družbenega nadzorstva pri nezakonitem ribolovu. Ta je širši populaciji bolj dostopen kot pa lov, še posebej zato, ker uporaba prepovedanih metod, kot so vrše, lovljenje z električnim tokom ali eksplozivnimi sredstvi, ni tako zelo zahtevna, kot je ravnanje s strelnim orožjem. Ribiški čuvaji in ribiške družine v obdobju zadnjih dveh let zaznavajo povečanje nezakonitega lova, čeprav uradnih statističnih podatkov nismo pridobili. Enega od razlogov za to, da niso zapisani vsi zaznani primeri v uradnih evidencah, je navedel ribiški čuvaj: *»Ribiški čuvaji ugotavljamo, da pri prekrških neznatnega pomena velikokrat samo opozorilo zaleže bolj kot denarna globa, zato kršiteljem izrečemo samo opozorilo. Čeprav bi morali ob ponovni kršitvi kršitelju izreči globo in ga prijaviti ribiškemu inšpektoratu, to ni ustaljena praksa.«*

Pri današnjem uničevanju gozdov zaradi gospodarske krize sovpadata teorija priložnosti (Cohen in Felson, 1979) in teorija racionalne izbire (Becker v Emery in Watson, 2004). Po mnenju pristojnih organov kriza ne vpliva premočno na povečanje kaznivih dejanj uničevanja okolja. Storilci večinoma ne uničujejo gozdov čezmerno, temveč pazijo na to, da odtujijo – ukradejo – les v mejah sprejemljivega, ker se na ta način uspešno skrijejo v okviru rednega poseka v gozdovih. Značilno je tudi to, da se pojavlja večina tatvin lesa v državnih gozdovih, da pri tem ne prihaja do popolnega uničenja gozdov in da so pogosto storilci ljudje, ki se uradno ukvarjajo s posekom lesa v gozdovih. Seveda obstajajo tudi izjemni primeri, pri katerih se z goloseki razmeroma grobo poseže v gozd.

Po besedah predstavnikov slovenske policije se zmanjšuje ekološka kriminaliteta tudi v drugih državah Evropske unije (Europol, 2013; Impel, 2012). To nakazuje možnost, da se je stanje dejansko rahlo umirilo ali pa so se storilci samo potuhnil in spremenili načine storitve kaznivih dejanj.¹⁶ V Evropski uniji ekonomska kriza vpliva na porast nezakonitih pošiljk odpadkov, na kar vpliva njena stroga okoljevarstvena zakonodaja, saj direktive neprestano zvišujejo ceno predelave odpadkov. Vse več je podjetij oziroma gospodarskih družb, ki so zaznale priložnost ustvarjanja velikih dobičkov na račun

trgovanja z odpadki, reciklaže odpadkov, čiščenja odpadnih voda itn. Tovrstnim družbam je seveda glavni cilj pridobiti čim več dobička tudi na račun degradacije okolja v Sloveniji ali tudi v tretjih državah.

Pri obravnavi posameznih primerov ekološke kriminalitete se vse pogosteje srečujemo tudi s posameznimi regulatornimi državnimi organi, ki pri svojih odločitvah in ravnanjih delujejo malomarno in nestrokovno (npr. izdaja gradbenih ali okoljskih dovoljenj, pomanjkljivi ali neopravljeni inšpekcijski nadzori). Pri rekonstrukciji dogodkov z vsemi ugotovitvami preiskave primerov in vlog posameznih vpletenih se izraziteje pokažejo tudi elementi korupcijskih kaznivih dejanj (npr. izvajanje meritev izpustov iz podjetja Lafarge Cement, ki jih je zanj nekaj časa opravljal Zavod za zdravstveno varstvo Maribor (STA, 2011)).

Pri boju zoper ekološko kriminaliteto je mogoče pri slovenski policiji zaznati pomanjkanje preiskovalcev ali specializirane skupine ljudi ali enote, ki bi se ukvarjala samo s tovrstno problematiko. Izkušnje tujih držav so takšne, da je področje ekološke kriminalitete preobsežno, da bi ga uspešno obvladali posamezniki znotraj splošnih enot uniformirane in kriminalistične policije. Večina držav Evropske unije premore enote, oddelke, specializirane enote, skupine, ki se ukvarjajo prioriteto z ekološko kriminaliteto (Avstrija, Belgija).

Predstavniki organov pregona so prepričani, da se v Sloveniji povečuje ozaveščenost o pomembnosti varstva okolja. Vprašani menijo, da vse več ljudi, predvsem fizičnih oseb, ne odlaga več odpadkov v naravo. Ocenjujejo, da gre najverjetneje za pozitivne odzive na čistilne akcije, kot je npr. Očistimo Slovenijo. Morda pa tudi vztrajno izobraževanje (npr. ekošole, delo nevladnih organizacij) in ozaveščanje v povezavi s strožjo okoljevarstveno zakonodajo v Sloveniji že vpliva na zmanjšanje števila ekološke kriminalitete, kar kažejo uradne statistike.

4 Razprava

Pregled kriminalitetne statistike slovenske policije v obdobju 2000–2012, predvsem pa zadnjih petih let, ne pokaže izstopajočega povečanja števila kaznivih dejanj zoper okolje, prostor in naravne dobrine. Število kaznivih dejanj iz leta v leto niha. Zaznan je bil majhen porast števila zaznanih kršitev zoper okolje, kot so nezakonit lov, ilegalno odlaganje odpadkov (predvsem gradbenih in odpadkov iz proizvodnje), ribolov brez dovoljenja ter tatvine lesa (lahko tudi drv iz gozda ali kar skladovnic ob hiši). Navkljub zmanjšanju zaznanih in obravnavanih kaznivih dejanj zoper okolje, prostor in naravne dobrine v letu 2012 je na podlagi ugotovitev analize statistič-

¹⁶ Predstavniki slovenske policije navaja: »Moje mnenje je, da se je problematika razkropila in preusmerila v druge načine, kot so pojav nezakonitih pošiljk odpadkov namesto klasičnega odlaganja v naravo.«

nih podatkov in tudi opravljenih razgovorov možno omenjena dejanja ekološke kriminalitete povezati s trenutnim stanjem v državi in z vedno večjo ekonomsko stisko ljudi. Zadnje potrjuje porast števila obravnavanih tatvin živali, kmetijskih pridelkov z njiv ali zelenjave z domačega vrta. Čeprav omenjenih dejanj ne uvrščamo med oblike ekološke kriminalitete, tako pogostih in obsežnih primerov tatvin živil in lesa v Sloveniji policija od osamosvojitve do danes še ni bilo.

Kljub primerom opustitve dolžnega ravnanja predstavnikov države, ko poskušajo z razprodajo slovenskih državnih gozdov, z omogočanjem razprodaje kmetijskih zemljišč in s poskusom privatizacije vodnih virov v Sloveniji 'povečati državno premoženje', odgovor na vprašanje, ki je bilo postavljeno na začetku, ni tako enoznačen. Analiza posameznih primerov v državi, pregled kriminalitetne statistike in opravljeni razgovori s predstavniki organov formalnega družbenega nadzorstva pokažejo pozitiven in tudi negativen vpliv ekonomske krize na gibanje ekološke kriminalitete v Sloveniji. To se odraža v številkah uradnih statistik (npr. število kaznivih dejanj obremenjevanja in uničevanja okolja, ki je najbolj splošno kaznivo dejanje zoper okolje, prostor in naravne dobrine, se je v letih 2011–2012 zmanjšalo s 33 na 21 kaznivih dejanj). Čeprav so statistični podatki o ekološki kriminaliteti v Republiki Sloveniji razmeroma ugodni, pa statistika le deloma prikaže problematiko ekološke kriminalitete. Potrebni sta v posamezne primere skupin ekološke kriminalitete usmerjena študija in analiza stanja z vsemi vpletenimi institucijami. Preučevati je pomembno predvsem dejanja, pri katerih ni znanega oškodovanca, saj je pri teh temno polje še večje kot pri drugih vrstah kaznivih dejanj. Tudi to še dodatno otežuje ustrezno zaznavo in določitev obsega ekološke problematike.

Med morebitne predloge odzivov in ukrepov na ugotovljeno dogajanje v državi uvrščamo:

1) povečan nadzor inšpekcijskih služb in policije pri zaznanih (ponavljajočih) kršiteljih okoljevarstvene zakonodaje; povečan nadzor na identificiranih lokacijah ali območjih onesnaženj ali drugih nezakonitih posegov v okolje;

2) zagotavljanje delujočega sistema sprotnega dopolnjevanja zakonskih aktov z direktivami in uredbami Evropske unije, kar bi močno olajšalo delo organov pregona ter implementacijo in dosledno izvajanje okoljevarstvene zakonodaje, kajti samo delujoči (kazensko)pravni sistem zagotavlja učinkovito varstvo in zaščito okolja;

3) odprava oziroma popravki zakonskih določil, ki otežujejo uspešno delo organov pregona (kot npr. določba o napovedi izrednega inšpekcijskega nadzora pri stranki v postopku);

4) razvoj strategij in metod odkrivanja in preiskovanja

ekološke kriminalitete, še posebej gospodarske ter organizirane ekološke kriminalitete, saj povzročajo ogromno škodo in nepopravljive posledice v naravnem okolju; težko jih je odkrivati, preiskovanje in dokazovanje takšnih primerov sta zelo zahtevna (zapletenost narave ekološke kriminalitete in specifične gospodarske ali/in organizirane kriminalitete postavljajo visoke standarde dokazovanja v primerih, ko kazniva dejanja tudi sama po sebi niso najbolj jasna in ko je potrebno dokazati v okolju povzročeno škodo in jo pretvoriti v ljudem razumljivo oceno škode (najpogosteje ocenjeno v denarni vrednosti), nevarnost za zdravje in življenje ljudi in/ali drugih živih bitij, interpretirati škodo porušenih procesov v naravi).

Najpomembnejša med vsemi ukrepi sta še vedno izobraževanje in ozaveščanje, še posebej med družbenimi skupinami, ki imajo moč in kapital ter v slovenskem prostoru še vedno dobro sodelujejo z državo. Preveč pogosto se še vedno zgodi, da interesi posameznikov prevladajo nad zakonskimi pravili in določili. Pozabljamo tudi na določila pravnih virov, da ima človek pravico do varstva okolja oziroma zdravega življenjskega okolja, ki mu pripada iz gospodarskih in socialnih razmerij, določenih z ustavo. Pa čeprav zopet trčimo ob antropocentričen pogled na okolje in zaščito okolja zgolj iz razloga, da zavarujemo človeka, je to vsekakor vsaj boljše od tega, da ne bi imeli nobene pravne norme, ki bi opredeljevala zaščito in varovanje okolja. V pravni državi, kot je Republika Slovenija, to pomeni ustrezno pravno normiranje, uporabo in spoštovanje prava varstva okolja. Za delovanje sistema varstva okolja je odgovorna država. Država to funkcijo ureničuje s sprejemanjem zakonskih in podzakonskih aktov, ki zagotavljajo spoštovanje osnovnih človekovih vrednot, poleg tega pa dopuščajo delovanje vseh družbenih področij. Pravno varstvo okolja ima dve nalogi: imeti mora sposobnost realnega delovanja, kar pomeni, da mora učinkovito obvladovati številne težave in uravnavati med seboj konkurenčne interese s splošnimi zahtevami (npr. gospodarski razvoj in stabilnost, visoka raven zaposlenosti, tehnološki napredek, socialna varnost idr.). Poleg pravnega varstva okolja, ki mora združevati preventivne, represivne in reparacijske funkcije, pa je to delovanje države nujno potrebno podpreti tudi s spodbujanjem in oblikovanjem ekološke etike, saj je brez ozaveščenosti državljanov še tako dobro pravno varstvo okolja zelo hitro zelo neučinkovito (Viler-Kovačič, 1999: 7). Slovenija se sooča s predlogi politike, da s prodajo naravnih virov, kot so gozdovi in ne nazadnje tudi izviri pitne vode, zagotovi enega od finančnih virov pri pridobivanju sredstev za izhod iz ekonomske krize. Trenutno dogajanja v državi z vidika neustreznega poseganja v okolje in prostor zelo nazorno opiše Knez (2013: 3): »Zdi se, da politika razmišlja podobno, kot je dejal eden od okoljskih ministrov, ko je nastopil svoj položaj, in sicer, da je to ministrstvo v službi človeka. Če katera, potem prav ministrstva, ki odločajo o posegih v prostor (kakor koli se že ime-

nujejo), ne smejo biti primarno v službi človeka. Družba je podrejena okolju, ne obratno. A v Sloveniji antropocentrizem še vedno igra pomembno vlogo ... Posegi v okolje so večinoma enosmerni; povrnitev v prejšnje stanje je vedno težka, »največkrat ni več mogoča.

»Takega poseganja v prostor, kot je v Sloveniji, ne učimo in ga tudi ne bi pričakovali glede na načela varstva okolja in narave. Pravila, ki jih beremo v Uradnih listih, nas neprijetno presenečajo. Pravo, ki se na področju varstva okolja dojema kot orodje za doseg ciljev, se preprosto ne uporablja pravilno. Menimo, da je dojemanje, da je v pravo relevantno le vprašanje dovoljenosti, ne pa tudi dopustnosti, zgrešeno. Je pa hkrati to razlog za to, kar pravila danes omogočajo.« (Knez, 2013: 3). Pa vendarle vedenje ljudi, ki se ujema s teorijo racionalnega onesnaževalca (ang. rational polluter theory) (Emery in Watson, 2004) v dobi gospodarske krize, zaradi izgube socialnega varstva in ponekod vedno bolj izrazitega pomanjkanja, ni presenetljivo, čeprav ni ustrezno, ker uničuje okolje ter posredno ogroža tudi človeka. Na podlagi analiz statističnih podatkov o kriminaliteti in opravljenih razgovorov lahko povzamemo, da je negativen vpliv ekonomske krize na ekološko kriminaliteto (tj. porast števila ekološke kriminalitete) in ogrožanje okolja v slovenskem prostoru relativno majhen. To pa lahko kaže tudi na našo nemoč in težave pri odkrivanju in odzivanju na 'nov' oz. še vedno slabo poznano obliko kriminalitete.

Literatura

1. Agencija RS za okolje. (2013). *Pošiljke odpadkov preko meja*. Pridobljeno na <http://www.arso.gov.si/varstvo%20okolja/odpadki/po%C5%A1iljke%20preko%20meja/>
2. Barberet, R. in Joutsen, M. (2009). Crime and justice in Europe. V S. Immerfall in G. Therborn (ur.), *Handbook of European Societies: Social transformations in the 21st century* (str. 139–156). New York: Springer.
3. Brack, D. (2002). Combating international environmental crime. *Global Environmental Change*, 12(2), 143–147.
4. Brvar, B. (2000). Policijska statistika kaznivih dejanj v Evropi (Slovenija in druge države). *Varstvoslovje*, 2(3), 239–247.
5. Bryson, B. (2010). *Čisto kratka zgodovina skoraj vsega*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
6. Bučar-Ručman, A. (2009). Okoljska kriminaliteta skozi pogled zelene kriminologije. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 60(2), 118–130.
7. Cohen, L. E. in Felson, M. (1979). Social change and crime rate trends: A routine activity approach. *American Sociological Review*, 44(4), 588–608.
8. Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta Evropske unije o kazenskopravnem varstvu okolja. (2008). *Uradni list EU*, (2008/99/ES).
9. Elliott, L. (2009). Combating transnational environmental crime: 'Joined up' thinking about transnational networks'. V K. Kangaspunta in I. H. Marshall (ur.), *Eco-crime and justice: Essays on environmental crime* (str. 55–78). Turin: UNICRI.
10. Eman, K. in Meško, G. (2013). Green issues in South-Eastern Europe. V N. South in A. Brisman (ur.), *Routledge international handbook of green criminology* (str. 230–240). London; New York: Routledge.
11. Eman, K., Meško, G., Dobovšek, B. in Sotlar, A. (2013). Environmental crime and green criminology in South Eastern Europe – practice and research. *Crime, Law and Social Change*, 59(3), 341–358.
12. Emery, A. in Watson, M. (2004). Organisations and environmental crime: Legal and economic perspectives. *Managerial Auditing Journal*, 19(6), 741–759.
13. Entorf, H., in Spengler, H. (2002). *Crime in Europe: Causes and consequences*. Berlin: Springer.
14. Europol. (2013). *SOCTA 2013 – EU serious and organised crime threat assessment*. Pridobljeno na <https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/publications/socta2013.pdf>
15. Harrendorf, S., Heiskanen, M. in Malby, S. (ur.) (2010). *International statistics on crime and justice*. Helsinki: HEUNI. Pridobljeno na http://www.heuni.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURIPatype=BlobServer&SSURIContainer=Default&SSURISession=false&blobkey=id&blobheadvalue1=inline;%20filename=Hakapaino_final_07042010.pdf&SSURISscontext=Satellite%20Server&blobwhere=1266335656647&blobheadername1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf
16. Impel. (2012). *IMPEL-TFS conference 2012 report*. Pridobljeno na <http://impel.eu/wp-content/uploads/2013/01/IMPEL-TFS-Conference-2012-report-FINAL.pdf>
17. Inšpektorat Republike Slovenije za okolje in prostor. (2004). *Poročilo o delu Inšpektorata za okolje in prostor za leto 2003*. Pridobljeno na http://www.iop.gov.si/fileadmin/iop.gov.si/pageuploads/IRSOP_dokumenti/Porocila_IJZ/letno_porocilo_2003.pdf
18. Inšpektorat Republike Slovenije za okolje in prostor. (2005). *Poročilo o delu Inšpektorata za okolje in prostor za leto 2004*. Pridobljeno na http://www.iop.gov.si/fileadmin/iop.gov.si/pageuploads/IRSOP_dokumenti/Porocila_IJZ/letno_porocilo_2004.pdf
19. Inšpektorat Republike Slovenije za okolje in prostor. (2006). *Poročilo o delu Inšpektorata za okolje in prostor za leto 2005*. Pridobljeno na http://www.iop.gov.si/fileadmin/iop.gov.si/pageuploads/IRSOP_dokumenti/Porocila_IJZ/letno_porocilo_2005.pdf
20. Inšpektorat Republike Slovenije za okolje in prostor. (2007). *Poročilo o delu Inšpektorata za okolje in prostor za leto 2006*. Pridobljeno na http://www.iop.gov.si/fileadmin/iop.gov.si/pageuploads/IRSOP_dokumenti/Porocila_IJZ/letno_porocilo_2006.pdf
21. Inšpektorat Republike Slovenije za okolje in prostor. (2008). *Poročilo o delu inšpektorata za okolje in prostor za leto 2007*. Pridobljeno na http://www.iop.gov.si/fileadmin/iop.gov.si/pageuploads/IRSOP_dokumenti/Porocila_IJZ/letno_porocilo_2007.pdf
22. Inšpektorat Republike Slovenije za okolje in prostor. (2009). *Poročilo o delu Inšpektorata za okolje in prostor za leto 2008*. Pridobljeno na http://www.iop.gov.si/fileadmin/iop.gov.si/pageuploads/IRSOP_dokumenti/Porocila_IJZ/letno_porocilo_2008.pdf
23. Inšpektorat Republike Slovenije za okolje in prostor. (2010). *Poročilo o delu Inšpektorata za okolje in prostor za leto 2009*. Pridobljeno na http://www.iop.gov.si/fileadmin/iop.gov.si/pageuploads/IRSOP_dokumenti/Porocila_IJZ/Porocilo_o_delu_IRSOP2009.pdf
24. Inšpektorat Republike Slovenije za okolje in prostor. (2011). *Poročilo o delu Inšpektorata za okolje in prostor za leto 2010*. Pridobljeno na http://www.iop.gov.si/fileadmin/iop.gov.si/pageuploads/IRSOP_dokumenti/Porocila_IJZ/LETNO_POROCILO_2010_1_.pdf

25. Inšpektorat za okolje in naravo. (2012). *Poročilo o delu inšpekcije za okolje in naravo v letu 2011*. Pridobljeno na http://www.iko.gov.si/fileadmin/iko.gov.si/pageuploads/ION/Porocila/LETNO_POROCILO_2011.pdf
26. Kazenski zakonik Republike Slovenije [KZ-1-UPB2]. (2012). *Uradni list RS*, (50/12).
27. Klenovšek, A. in Meško, G. (2011). Kriminološki vidiki mednarodne trgovine z odpadki. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 62(1), 50–63.
28. Knez, R. (2008). Uporaba in učinkovanje direktiv s področja varstva okolja v upravnih in sodnih postopkih. *Varstvo narave*, 21(21), 7–23.
29. Knez, R. (2013). Neustrezno poseganje v prostor. *Pravna praksa*, 32(12), 3.
30. Liddick, D. (2009). The traffic in garbage and hazardous wastes: An overview. *Trends in Organized Crime*, 3(2–3), 134–146.
31. Meško, G. (2010). *Kriminologija*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
32. Meško, G. in Klenovšek, A. (2012). Trgovina z odpadki. V G. Meško, A. Sotlar in K. Eman (ur.), *Ekološka kriminaliteta in varovanje okolja – multidisciplinarne perspektive* (str. 365–395). Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru.
33. Mitar, M. in Meško, G. (2007). Analysis of crime trends in Slovenia 1990–2005. V Đ. Ignjatović (ur.), *Stanje kriminaliteta u Srbiji i pravna sredstva reagovanja* (Deo 1, str. 41–55). Beograd: Pravni fakultet.
34. Odar, V., Dobovšek, B. in Eman, K. (2012). Organizirana ekološka kriminaliteta. V G. Meško, A. Sotlar in K. Eman (ur.), *Ekološka kriminaliteta in varovanje okolja – multidisciplinarne perspektive* (str. 335–363). Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
35. Otovič, V. (2006). *Cases of illegal traffic*. Pridobljeno na http://www.sazp.sk/bcrc/presentation/16-workshop/Participants/Slovenia/Slovenia_Waste%20Bratislava_okt06.ppt
36. Pogodba o delovanju Evropske unije. (2010). *Uradni list EU*, (2010/C 83/01). Pridobljeno na <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:FULL:SL:PDF>
37. Policija. (2003). *Poročilo o delu policije za leto 2002*. Pridobljeno na http://www.policija.si/images/stories/Statistika/_LetnaPorocila/PDF/lp2002.pdf
38. Policija. (2004). *Poročilo o delu policije za leto 2003*. Pridobljeno na http://www.policija.si/images/stories/Statistika/_LetnaPorocila/PDF/lp2003.pdf
39. Policija. (2005). *Poročilo o delu policije za leto 2004*. Pridobljeno na http://www.policija.si/images/stories/Statistika/_LetnaPorocila/PDF/lp2004.pdf
40. Policija. (2006). *Poročilo o delu policije za leto 2005*. Pridobljeno na http://www.policija.si/images/stories/Statistika/_LetnaPorocila/PDF/lp2005.pdf
41. Policija. (2007). *Poročilo o delu policije za leto 2006*. Pridobljeno na http://www.policija.si/images/stories/Statistika/_LetnaPorocila/PDF/pol-lp2006.pdf
42. Policija. (2008). *Poročilo o delu policije za leto 2007*. Pridobljeno na http://www.policija.si/images/stories/Statistika/_LetnaPorocila/PDF/pol-lp2007.pdf
43. Policija. (2009). *Poročilo o delu policije za leto 2008*. Pridobljeno na http://www.policija.si/images/stories/Statistika/_LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2008.pdf
44. Policija. (2010). *Poročilo o delu policije za leto 2009*. Pridobljeno na http://www.policija.si/images/stories/Statistika/_LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2009.pdf
45. Policija. (2011). *Poročilo o delu policije za leto 2010*. Pridobljeno na <http://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2010.pdf>
46. Policija. (2012). *Poročilo o delu policije za leto 2011*. Pridobljeno na <http://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2011.pdf>
47. Policija. (2013a). *Poročilo o delu policije za leto 2012*. Pridobljeno na <http://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2012.pdf>
48. Policija. (2013b). *Kriminaliteta – statistika*. Pridobljeno na <http://www.policija.si/index.php/statistika/kriminaliteta>
49. Rakar, I. in Tičar, B. (2011). Nekatera vprašanja upravnopravnega varstva okolja v Republiki Sloveniji. *Varstvoslovje*, 13(1), 5–19.
50. South, N., Brisman A. in Berine, P. (2013). A guide to a green criminology. V N. South in A. Brisman (ur.), *Routledge international handbook of green criminology* (str. 27–42). London in New York: Routledge.
51. STA. (28. 1. 2011). Eko krog: Nismo dobili zelenih podatkov glede izpustov iz Lafarge Cementa. *Dnevnik.si*. Pridobljeno na <http://www.dnevnik.si/clanek/1042420696#>
52. Svetek, S. (2005). Značilnosti kriminalitete v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 56(2), 121–133.
53. Tavčar, B. (16. 11. 2012). Odpadki vse večji izvozni hit: Unija svoje odpadke vse več izvažja, največ v Azijo. *Delo.si*. Pridobljeno na <http://www.delo.si/gospodarstvo/okolje/odpadki-vse-vecji-izvozni-hit.html>
54. Viler-Kovačič, A. (1999). *Varstvo okolja in upravni postopki: pravna ureditev varstva okolja: koncesije, monitoring, presoja vplivov na okolje, sanacijski programi, dovoljenja, soglasja*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.
55. Vrhovno državno tožilstvo. (2002). *Skupno poročilo o delu državnih tožilstev 2001*. Ljubljana: Ministrstvo za pravosodje, Vrhovno državno tožilstvo.
56. Vrhovno državno tožilstvo. (2003). *Skupno poročilo o delu državnih tožilstev 2002*. Ljubljana: Ministrstvo za pravosodje, Vrhovno državno tožilstvo.
57. Vrhovno državno tožilstvo. (2004). *Skupno poročilo o delu državnih tožilstev 2003*. Ljubljana: Ministrstvo za pravosodje, Vrhovno državno tožilstvo.
58. Vrhovno državno tožilstvo. (2005). *Skupno poročilo o delu državnih tožilstev 2004*. Ljubljana: Ministrstvo za pravosodje, Vrhovno državno tožilstvo.
59. Vrhovno državno tožilstvo. (2006). *Skupno poročilo o delu državnih tožilstev 2005*. Pridobljeno na http://www.dt-rs.si/uploads/documents/letno_porocilo_2005.pdf
60. Vrhovno državno tožilstvo. (2007). *Skupno poročilo o delu državnih tožilstev 2006*. Pridobljeno na http://www.dt-rs.si/uploads/documents/Letno_porocilo_06.pdf
61. Vrhovno državno tožilstvo. (2008). *Skupno poročilo o delu državnih tožilstev 2007*. Pridobljeno na http://www.dt-rs.si/uploads/documents/Letno_POROCILO_2007_24.pdf
62. Vrhovno državno tožilstvo. (2009). *Skupno poročilo o delu državnih tožilstev 2008*. Pridobljeno na <http://www.dt-rs.si/uploads/documents/POROCILO-2008-koncna8.pdf>
63. Vrhovno državno tožilstvo. (2010). *Skupno poročilo o delu državnih tožilstev 2009*. Pridobljeno na <http://www.dt-rs.si/uploads/documents/letno%20porocilo/POROCILO-2009.pdf>
64. Vrhovno državno tožilstvo. (2011). *Skupno poročilo o delu državnih tožilstev 2010*. Pridobljeno na http://www.dt-rs.si/uploads/documents/letno%20porocilo/POROCILO-2010-koncno_III.pdf
65. Vrhovno državno tožilstvo. (2012). *Skupno poročilo o delu državnih*

- tožilstev 2011*. Pridobljeno na http://www.dt-rs.si/uploads/documents/letno%20porocilo/POROCILO-2011-koncno_III.pdf
66. Vrhovno državno tožilstvo. (2013). *Skupno poročilo o delu državnih tožilstev 2012*. Pridobljeno na http://www.dt-rs.si/uploads/documents/letno%20porocilo/POROCILO-2012-koncno_III.pdf
67. White, R. D. (ur.) (2009). *Environmental crime: A reader*. Cullompton: Willan.
68. White, R. D. (2010). Prosecution and sentencing in relation to environmental crime: Recent socio-legal developments. *Crime, Law and Social Change*, 53(4), 365-381.
69. Zakon o varstvu okolja [ZVO-1-UPB1]. (2006, 2008, 2009). *Uradni list RS*, (39/06, 66/06, 112/06, 70/08, 108/09).
70. Zakon o vodah [ZV-1]. (2002). *Uradni list RS*, (67/02).